

«Ας τολμούμε να ελπίζουμε»!

/ Γνώμες

Εις μνήμη του Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστασίου, ενός ακούραστου εργάτη της Αναστάσεως της Εκκλησίας

Του Michel Tarran (Γάλλος διπλωμάτης - Επικεφαλής του Γραφείου του Οργανισμού για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη -OSCE στα Τίρανα)*

Ένας ακάματος εργάτης για 33 χρόνια της Ανάστασης της Ορθοδόξου Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Αλβανίας, ο προκαθήμενος της, ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος, με το ήδη προδιατιθέμενο αυτό όνομα, εισήλθε για τελευταία φορά και για να μην απομακρυνθεί ποτέ στον μεγαλοπρεπή Καθεδρικό Ναό που κτίστηκε με δική του πρωτοβουλία, την Τρίτη, στις 28 Ιανουαρίου, συνοδευόμενος και επί των ώμων βασταζόμενος από τους επτά επισκόπους της Συνόδου της Αλβανίας που εκείνος συγκρότησε και δεκάδες ιερείς και διακόνους που χειροτόνησε, καθώς και περιβαλλόμενοι από πλήθος κόσμου συγκινημένων και ευγνωμονούντες, που έραναν με άνθη το δρόμο του και το ακάλυπτο φέρετρό του.

Για να κατανοήσουμε τη δύναμη της εικόνας αυτής. θα πρέπει να γυρίσουμε στην

Αλβανία που βρήκε ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος όταν έφτανε το 1991 ως Έξαρχος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, που του είχε ζητήσει να μεταβεί και εκτιμήσει την κατάσταση και βάλει θεμέλιο για την ανασύσταση της Ορθοδόξου Εκκλησίας: για περίπου 23 χρόνια, η χώρα αυτή (που στο παρελθόν είχε περίπου 65% Μουσουλμάνους, 22 Ορθοδόξους και 10% Καθολικούς) είχε την δυστυχή πρωτοτυπία να είναι το μόνο κράτος στον κόσμο που ανακηρύχτηκε «αθεϊστικό κράτος» όχι με απλό νόμο, αλλά με τον ίδιο της Σύνταγμα του. Όλες οι εκκλησιές και τα τζαμιά είχαν κατεδαφιστεί ή μετατραπεί και τεθεί στην υπηρεσία διαφόρων άλλων χρήσεων, οι κληρικοί είχαν φυλακιστεί ή και εκτελεστεί ή τουλάχιστον είχαν βιαίως αποσχηματιστεί και εργάζονταν σε διάφορα άλλα επαγγέλματα και κάθε θρησκευτική ακολουθία απαγορεύονταν αυστηρά.

Η τελευταία ευρωπαϊκή χώρα που απελευθερώθηκε απ' το κομμουνιστικό ζυγό (και πόσο μάλλον περισσότερο από ολοκληρωτικό κομμουνισμό σταλινικού τύπου που την είχε οδηγήσει σε πλήρη απομόνωση και στα πρόθυρα λιμού), μόνο το 1991 η Αλβανία θα έβλεπε το τέλος αυτής της αντιθρησκευτικής καταπίεσης και οι πιστοί θα άρχιζαν και πάλι να συνάγονται εδώ κι εκεί σε πλατείες ή στις ερειπωμένες εκκλησιές, όλα έπρεπε να ανοικοδομηθούν.

Με ένα σημειωματάριο μόνο δύο σελίδων ως αρχείο, με μια μικρή ομάδα ηλικιωμένων κληρικών που είχαν επιβιώσει των κομμουνιστικών διωγμών, εκείνος γνώριζε από τις πρώτες κιόλας μέρες της αποστολής του, πώς να διακρίνει νέους με χαρίσματα, γυναίκες και άντρες, και τους εμπιστεύονταν την ευθύνη της ιεροσύνης ή άλλες υπηρεσίες. Ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος εξελέγη λίγο αργότερα, με έκτακτη διαδικασία από την Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στο θρόνο της Εκκλησίας της Αλβανίας, στην οποία είχε αποδοθεί το αυτοκέφαλο το 1937. Ωστόσο η ιεραρχία της Εκκλησίας αυτής είχε εξοντωθεί από την αθεϊστική εξουσία και δεν υπήρχε καμιά δυνατότητα να προτείνει υποψήφιο για Αρχιεπίσκοπο.

Αυτό ήταν το επείγον αίτημα που απηύθυναν στην Κωνσταντινούπολη οι Ορθόδοξοι πιστοί απ' την Αλβανία, που για ένα χρόνο είχαν καλά καταλάβει πόσο τυχεροί ήταν που είχαν τον επίσκοπο Αναστάσιο ως καλό ποιμένα, για το λόγο αυτό και παρακαλούσαν τον Έξαρχο να μείνει μαζί τους, ενώ εκείνος ετοιμάζονταν να επιστρέψει στις ακαδημαϊκές υποχρεώσεις του στην Αθήνα. Παρόλα αυτά, εκείνος έως το τέλος της ζωής του χρειάστηκε να υπομείνει την εχθρότητα των πολιτικών και διαφόρων αλβανών εθνικιστών δημοσιογράφων, οι οποίοι δεν αποδέχονταν ώστε ένας Έλληνας να είναι επικεφαλής μια απ' τις σημαντικότερες θρησκευτικές κοινότητες στη χώρα τους. Αρνούμενος κατηγορηματικά να περιέλθει σε κενού περιεχομένου πολεμικές, ήταν που μέσα

από το έργο του αυτός ο βαθιά ταπεινός και ειρηνικός άνθρωπος να απαντήσει σ' αυτούς ακούραστα («με τις πέτρες που μας ρίχνουν πάνω μας θα κτίσουμε τις εκκλησιές μας» ήταν κάτι που του άρεσε να επαναλαμβάνει), ειδικά μέσω της κατάρτισης μιας πλειάδας εγχώριων κληρικών με την Αλβανική ως γλώσσα λατρείας και εκπαίδευσης (εξαιρουμένων κοινοτήτων στην περιφέρεια όπου ζουν εθνικές μειονότητες). Αυτή ήταν η απόδειξη, εάν κάτι τέτοιο χρειαζόνταν, ότι εκείνος στόχο είχε την ανάσταση της Εκκλησίας της Αλβανίας.

Κατά παράδοξο τρόπο, ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος, που κατηγορούνταν από τους αλβανούς επικριτές του ότι ήταν «ένας Έλληνας πράκτορας» στην υπηρεσία ξένων συμφερόντων, είχε επίσης δυσκολίες με ορισμένους εθνικιστικούς κύκλους στην Ελλάδα (όπου πολλοί άνθρωποι ακόμη ζουν με την πλάνη ότι οι Ορθόδοξοι στην Αλβανία είναι όλοι Έλληνες), και χρειάστηκε έτσι να εξηγεί συνεχώς ότι εκείνος δεν ήρθε στη χώρα αυτή ως αγγελιοφόρος του Ελληνισμού αλλά ότι αυτός πάνω απ' όλα θα έπρεπε να αφιερώνει τις προσπάθειες του στους αλβανόφωνους πιστούς, που ήταν εξάλλου και η πλειοψηφία στη χώρα. Γι αυτούς, λειτουργούσε στην Αλβανική (αντίθετα απ' ότι γράφονταν) και εάν το κήρυγμα το έκανε στην Ελληνική (με διερμηνεία), διότι παρόλο που γνώριζε και αγαπούσε την Αλβανική γλώσσα, δεν κατείχε στο βαθμό να αρθρώσει λόγο και διότι η αδυνατισμένη όραση, λόγω ασθένειας που είχε περάσει στην Αφρική, τον εμποδίζε να διαβάσει τα κηρύγματα ή τις ομιλίες του.

Το έργο αυτό υπήρξε απέραντο και δύναται να κατανοηθεί μόνο θυμίζοντας το μότο, το σύνθημα που ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιο αρέσκονταν να επαναλαμβάνει συχνά: «Ας τολμήσουμε νε ελπίζουμε!».

Κατά τα 33 αυτά χρόνια, υπό την άμεση μέριμνα του, ανοικοδομήθηκαν και αναστηλώθηκαν 400 ναοί και παρεκκλήσια, η Θεολογική Ακαδημία κατάρτισε δεκάδες στελέχη, πολλοί εικονογράφοι και άλλοι τεχνίτες αναβίωσαν την πλούσια εγχώρια καλλιτεχνική παράδοση και εκδόθηκαν δεκάδες τίτλοι βιβλίων. Εκείνος, που μετείχε στην ίδρυση του Συνδέσμου, παγκόσμιας συνομοσπονδίας Ορθοδόξων νέων, διοργάνωσε θερινές νεανικές κατασκηνώσεις απ' τα πρώτα κιόλας χρόνια της διακονίας του.

Παρότρυνε επίσης τη συμμετοχή των γυναικών στην ζωή της Εκκλησίας καθώς και την ίδρυση κύκλων Ορθοδόξων επιστημόνων.

Αναμφισβήτητα, η Εκκλησία που αφήνει κληρονομιά ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος είναι σε μια πολύ καλή κατάσταση συγκρινόμενη μ' αυτή που εξαφανίστηκε απ' τα θεμέλια στα τέλη της δεκαετίας 1960: συγκροτούνταν τότε από κληρικού όχι καλά εκπαιδευμένους και στη συνέχεια από ντόπιους επισκόπους που υποχρεώθηκαν σε

διάφορους συμβιβασμούς με την πολιτική ηγεσία του Αλβανικού κράτους που συστάθηκε το 1912, με τις αρχές της Ιταλικής κατοχής από το 1939 και στη συνέχεια το κομμουνιστικό καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε το 1945, όπου τούτο και προέβη το 1967 στο ριζικό μέτρο που αναφέρθηκε πιο πάνω.

Αναφερόμενοι ακριβώς στις περιόδους αυτές πριν και μετά τον πόλεμο (όπως επίσης και στο κακό παράδειγμα που δόθηκε από άλλες αυτοκέφαλες Εκκλησίες) μερικοί, στερούμενοι θρησκευτικής παιδείας, δυσκολεύονταν να κατανοήσουν ότι η Ελληνική εθνικότητα του Αρχιεπισκόπου δεν ήταν ένα εμπόδιο στην εκπλήρωση της αποστολής του, την οποία εκείνος και έβλεπε αποκλειστικά από ποιμαντικής οπτικής.

Ενώ σέβονταν τη μνήμη διακεκριμένων προσωπικοτήτων της περιόδου εκείνης (π.χ. τον επίσκοπο Φαν Νόλη, διαπρεπής άνδρας της Εκκλησίας, των γραμμάτων και της πολιτικής στην Αλβανική διασπορά, και που πέθανε στη Βοστώνη το 1965 και που συνέβαλε σημαντικά στην μετάφραση λειτουργικών κειμένων στην Αλβανική στις αρχές του 20ου αιώνα), εκείνος είχε την άποψη ότι έπρεπε να ανασυγκροτήσει την Εκκλησία υπό νέες βάσεις, αποκλειστικά θρησκευτικές, προς όφελος των Ορθοδόξων πιστών της χώρας, Αλβανοί στην καταγωγή ή όχι, και παράλληλα απέχοντας από κάθε προσπάθεια να στρατεύσει αλβανικές κοινότητες του εξωτερικού (αλλιώς πως από άλλες αυτοκέφαλες Εκκλησίες που θέτουν τον εαυτό τους σε ποιμαντική και εθνική αποστολή έναντι των απογόνων των μεταναστών σε όλο τον κόσμο).

Ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος υπήρξε στην Ελλάδα από τους νέους Θεολόγους που ομολογούσαν στη δεκαετία του '60 ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία θα έπρεπε, αφενός, να ξεκινούσε με την αποστολική κλήση, κι αφετέρου, να έπαυαν να ζούσαν μόνο για τον εαυτό τους, περιοριζόμενες μόνο στη λατρεία. Επί δώδεκα χρόνια την παραδοχή αυτή την εφάρμοσε πρακτικά στην Ανατολική Αφρική (Κένυα, Ουγκάντα, Τανζανία), ενώ η δεύτερη παραδοχή βρήκε εφαρμογή υπό την δική του έμπνευση στην εξαθλιωμένη Αλβανία που ανακάλυψε το 1991.

Πέραν την ανοικοδόμησης των ναών και της κατάρτισης του κλήρου – πράγμα το οποίο ίσως και κάποιος άλλος στη θέση του θα το είχε προτεραιότητα (και παρόλο που ίσως με λιγότερη επιτυχία) – εκείνος ανέπτυξε θαυμάσια κοινωνική δραστηριότητα – πράγμα το οποίο ουδείς άλλος θα είχε πράξει – υλοποιώντας πρακτικά το όραμα του για μια Εκκλησία που συνεχίζει «τη λειτουργία μετά τη λειτουργία», προς όφελος όλων, Ορθοδόξων και μη Ορθοδόξων. Με πρωτοβουλία του και σημαντικούς πόρους που είχε το χάρισμα να συλλέγει, η Εκκλησία της Αλβανίας ίδρυσε ιδρύματα βασικής παιδείας, λυκείων και ανώτερων σχολών, καθώς και πολλά ιατρικά και κοινωνικά κέντρα υψηλού επιπέδου, εκτέλεσε έργα

κοινής ωφελείας (δρόμους, υδραγωγεία...), συνέβαλε στην φιλοξενία 900.000 Κοσοβάρων προσφύγων το 1999 (κι έτσι παρείχε στους πρόσφυγες αυτούς, σχεδόν εξ όλοι Μουσουλμάνοι, μια θετική και καλοπροαίρετη εικόνα της Ορθοδοξίας).

Οι Αλβανοί δικαίως καυχώνται για την παραδειγματική τους θρησκευτική συνύπαρξη και για το γεγονός ότι η εθνική τους ταυτότητα υπερβαίνει την θρησκευτική πολυμορφία τους. Ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος (που είχε ολοκληρώσει την ανώτερη Θεολογική του κατάρτιση με τη μελέτη άλλων θρησκειών, από το Ισλάμ στο Βουδισμό και τις Αφρικανικές δοξασίες) έθεσε εαυτόν πλήρως στην παράδοση αυτή και, μεταξύ πολλών μαρτυριών που απέδειξε κατά τις τελευταίες εβδομάδες της ζωής του, ενώ όλοι καταλάβαιναν, βλέποντας την ηλικία του (95 ετών) και την πάσχουσα υγεία του, ότι ίσως δεν θα γύριζε πια απ' την εισαγωγή του σε νοσοκομείο στην Αθήνα, θα μπορούσε να επισημανθεί ειδικά το συγκινητικό μήνυμα του Διαθρησκευτικού Συμβουλίου, ένας εκ των ιδρυτών του οποίου υπήρξε ο ίδιος, που καλούσε τους πιστούς κάθε θρησκείας να προσεύχονται γι αυτόν.

Κατά της πανεθνικής τελετής κηδείας του στις 30 Ιανουαρίου, οι αρχηγοί των μουσουλμανικών κοινοτήτων (σουνιτών και μπεκτασί) και όλοι οι Καθολικοί επίσκοποι (υπό τη συνοδεία βαρύνουσας αντιπροσωπείας απ' το Βατικανό) ήταν φυσικά εκεί, στην πρώτη γραμμή, στη μια πλευρά του φέρετρου, την ίδια στιγμή που οι ανώτερες αρχές του κράτους, με διαφορετική θρησκευτική καταγωγή, ήταν στην απέναντι πλευρά.

Προς τιμή αυτού του πολύγλωσσου ιεράρχη με ευρύτατη θρησκευτική και κοσμική γνώση, οι επικήδειοι λόγοι που εκφωνήθηκαν ήταν ταυτοχρόνως συγκινητικοί και με υψηλό πνευματικό και διανοητικό επίπεδο.

Ο Τοποτηρητής του Αρχιεπισκοπικού Θρόνου, Μητροπολίτης Κορυτσάς Ιωάννης, επεσήμανε ότι, πιο πολύ από το θαυμάσιο υποστηρικτικό του έργο, ο Αρχιεπίσκοπος προσέδιδε σημασία στην προσοχή που έπρεπε να δίνει στο κάθε ανθρώπινο πρόσωπο, εκείνος που «θα συνεχίσει αδιάκοπα να μεσιτεύει για μας και την Εκκλησία μας που τόσο αγάπησε».

Ο Συντονιστής (προτεστάντης) του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών, στις εργασίες του οποίου ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος συνέβαλε ενεργά και επί δεκαετίες και που εκπροσωπούνταν από ευρύ αντιπροσωπεία που έφτασε στα Τίρανα, ώστε να αποδώσουν τιμές, υπογράμμισε ότι οι ρίζες του στην Ορθόδοξη παράδοση συνδυάζονταν «με έναν ορίζοντα πάρα πολύ πλατύ» και ότι «το μεγάλο πνευματικό του κύρος» του απέδιδε το σεβασμό και την αγάπη όλων.

Μιλώντας και για την αγάπη (ίσως απ' τις λέξεις που στη διακονία του ο Αρχιεπίσκοπος επαναλάμβανε πιο συχνά), μια ανιψιά του που είχε έρθει απ' την Αθήνα θύμισε τον απλό άνθρωπο μεταξύ των οικείων και μετέφερε, με τα αυθόρμητα χειροκροτήματα του πλήθους, τις δικές τους ευχαριστίες τους για τους «Αλβανούς αδελφούς» για «όλη την αγάπη που του έδωσαν εκείνου». Ο Έλληνας Πρωθυπουργός, ο οποίος ήρθε με πολυάριθμη συνοδεία ώστε να τιμήσουν ένα απ' τα πιο διαπρεπή τέκνα του έθνους του, μοιράστηκε προσωπικές αναμνήσεις γι αυτόν τον «σοφό και άγιο άνδρα» που έπαιξε ιδιαίτερο ρόλο στις σχέσεις μεταξύ των δύο γειτονικών χωρών.

Ο Αλβανός πρωθυπουργός, σαν ένα φόρο τιμής εμπνευσμένο και εκτίμησης, χαιρέτησε εκείνον που είχε έρθει ως «Έλληνας ιερωμένος» αλλά που είχε γίνει πλέον «ο Αλβανίας Αναστάσιος», που περισσότερο από κάθε άλλο ξένο πριν απ' αυτόν είχε «ταυτιστεί» με τη δεύτερη πατρίδα του και με δική του επιθυμία θα αναπαύεται για πάντα στη γη της Αλβανίας (σε μια ειδική κρύπτη κάτω απ' το Ιερό του Καθεδρικού).

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης, ο οποίος και προεξήρχε της εξόδιας ακολουθίας περιβεβλημένος από σύναξη άλλων πατριαρχών, προκαθημένων και εκπροσώπων αυτοκεφάλων εκκλησιών, ενθουμούμενος τη θαυμαστή πορεία της ζωής του αοιδίμου από τη γέννηση του (είχε επιβιώσει ιατρικά συνιστώμενης αποβολής που η μητέρα, που είχε προσβληθεί από φυματίωση, την είχε αρνηθεί παρά την επιμονή των γιατρών), εξέφρασε την οδύνη για την «πτώση ενός μεγάλου στύλου της Ορθοδόξου Εκκλησίας», που τόσο τον απασχόλησε η ενότητα της (ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος, ο οποίος υπήρξε ισχυρός υποστηρικτής του συντονιστικού ρόλου του Οικουμενικού Πατριαρχείου, έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην Πανορθόδοξη Σύνοδο που εκείνο συγκάλεσε στην Κρήτη το 2016) πριν ασπαστεί για τελευταία φορά τον «αδελφό του Αναστάσιο», αδυνατώντας να ελέγξει την συγκίνηση του.

Περισσότερο από ποτέ, αυτή την ημέρα θα μπορούσε να γίνει αισθητή η δύναμη και επικαιρότητα των λόγων του Πασχαλινού τροπαριού «θανάτω θάνατον πατήσας»: ακριβώς για τον λόγο ότι απέθανε υπό τα πλήγματα του αθεϊστικού καθεστώτος, η Εκκλησία της Αλβανίας (που δεν περνούσε καλύτερα και προ των διωγμών αυτών) αναστήθηκε υπό την καθοδήγηση αυτού του χαρισματικού ιεράρχη που φέρει αναστάσιμο όνομα, ο οποίος υπό συνθήκες ομαλές δεν θα είχε πάει σ' αυτή την ξένη χώρα, και η ανάσταση αυτή έχει ως επίκεντρο και σύμβολο τον εντυπωσιακό Καθεδρικό της Αναστάσεως, η θαυμάσια αρχιτεκτονική του οποίου αποτελεί ύμνο αρμονικού συνδυασμού της παράδοσης με το σύγχρονο, μαρτυρία της παρουσίας της Εκκλησίας στον κόσμο (στον κάτω όροφο του έχει

συγκροτηθεί η καλύτερη αίθουσα συναυλιών στα Τίρανα, όπου διεξάγονται πολλές πολιτιστικές δραστηριότητες με υψηλό καλλιτεχνικό επίπεδο) και, πάνω απ' όλα η νικηφόρος απόδειξη μιας ζωντανής Ορθόδοξης Εκκλησίας (τη στιγμή που ορισμένοι τη θεωρούσαν νεκρή στις δεκαετίες του '30 και του '60, ή οριστικά εξαφανισμένης είκοσι χρόνια αργότερα), ουσιαστικό συστατικό στοιχείο, αφενός της Πολιτείας και της κοινωνίας της Αλβανίας κι, αφετέρου, της οικουμενικής Ορθόδοξου Εκκλησίας, που για δεύτερη φορά, μετά τα εγκαίνια του Καθεδρικού αυτού το 2014, είχε τα Τίρανα ως πρωτεύουσα με την ευκαιρία της εξόδιας ακολουθίας του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου.

* Ο Μισέλ Ταρράν, Γάλλος διπλωμάτης, υπηρέτησε ως Υπεύθυνος του Γραφείου Τύπου της Πρεσβείας της Γαλλικής Δημοκρατίας στα Τίρανα κατά την περίοδο 1994-1996. Ως Ορθόδοξος εκκλησιάζονταν τακτικά στον Ιερό Ναό του Ευαγγελισμού και ως εκ τούτου παρακολουθούσε με ειδικό ενδιαφέρον και άμεσα τα τεκταινόμενα στην Ορθόδοξη Εκκλησία ειδικά εκείνη την κρίσιμη περίοδο. Γνώρισε από κοντά τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο Αναστάσιο.

Το 2024 ανέλαβε καθήκοντα Επικεφαλής της Αντιπροσωπείας του ΟΑΣΕ (Οργανισμός για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη) στην Αλβανία.

Το κείμενο του για τον μακαριστό Αρχιεπίσκοπο Αναστάσιο δημοσιεύεται σήμερα σε πολλά έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα στην Αλβανία.